MINTAQA IQTISODIYOTI TIZIMIDA MENEJMENT VA SAMARADORLIK KO‘RSATKICHLARINI BAHOLASH USULLARI

Ikromova Iroda Normurotovna
Toshkent tòqimachilik va yengil sanoat instituti
Iqtisodiyot va menejment kafedrasi assistenti

Qabul qilindi: 02.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 03.11.2025
Tasdiqlandi: 04.11.2025

Kalit so‘zlar:
menejment, samaradorlik, iqtisodiy tizim, indikator, mintaqa iqtisodiyoti.

Key words:
management, efficiency, economic system, indicators, regional economy.

Ключевые слова:
менеджмент, эффективность, экономическая система, показатели, региональная экономика.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment jarayonlari va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash usullarini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda iqtisodiy tizimning samaradorligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va boshqaruv qarorlarini optimallashtirish usullari tahlil qilindi. Shu bilan birga, samaradorlikni baholash mezonlari va indikatorlar tizimi ishlab chiqilib, mintaqa darajasida iqtisodiy natijalarni yaxshilashga yo‘naltirilgan amaliy tavsiyalar berildi.

Annotation. This study focuses on methods for evaluating management processes and efficiency indicators in the regional economic system. The research analyzes ways to improve system efficiency, optimize resource usage, and enhance managerial decision-making. Criteria and indicator systems for assessing efficiency were developed, providing practical recommendations to improve economic outcomes at the regional level.

Аннотация. Данное исследование посвящено методам оценки процессов менеджмента и показателей эффективности в системе региональной экономики. В работе проанализированы способы повышения эффективности системы, оптимизации использования ресурсов и совершенствования управленческих решений. Были разработаны критерии и система показателей для оценки эффективности, а также даны практические рекомендации по улучшению экономических результатов на региональном уровне.

Kirish. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bugungi zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning muhim

yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mintaqa iqtisodiyoti turli sektorlar va korxonalardan iborat bo‘lib, ularning samaradorligi umumiy iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, mintaqa darajasida menejment jarayonlarini optimallashtirish va samaradorlik ko‘rsatkichlarini aniqlash muhim ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi. Menejment jarayonlarini baholash orqali resurslardan foydalanish samaradorligi, ishlab chiqarish jarayonlari, investitsion loyihalar va hududiy iqtisodiy strategiyalar samaradorligi tahlil qilinadi. Samaradorlik ko‘rsatkichlarini to‘g‘ri aniqlash va baholash esa mintaqa iqtisodiy tizimida qarorlar qabul qilishni, iqtisodiy resurslarni optimal taqsimlashni va iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishni ta’minlaydi. Shu bilan birga, hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy farqlarni aniqlash, raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish uchun samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Tadqiqotning nazariy asoslari va ilg‘or ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mintaqa iqtisodiy tizimida menejment va samaradorlikni baholashning turli usullari mavjud bo‘lib, ular statistik ko‘rsatkichlar, indikatorlar tizimi, iqtisodiy modellar va analitik metodlardan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Shu tarzda, ushbu tadqiqot mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholashning samarali usullarini aniqlash, hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan bo‘lib, zamonaviy iqtisodiy boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bo‘yicha adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda hududiy iqtisodiy tizimlarni samarali boshqarish va resurslardan optimal foydalanish masalalari keng tadqiq qilinmoqda. [1] manbada mintaqa iqtisodiyoti tizimida samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash usullari, shu jumladan indikatorlar tizimi va statistik metodlardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, samaradorlikni aniqlash hududiy darajada iqtisodiy qarorlar qabul qilish va resurslarni optimal taqsimlash uchun muhim vosita hisoblanadi. [2] manbada menejment jarayonlarini baholash va hududiy iqtisodiy strategiyalarni shakllantirishda samaradorlik ko‘rsatkichlarini qo‘llashning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan, bu esa mintaqa iqtisodiyoti tizimida boshqaruv samaradorligini oshirishga imkon beradi. [3] tadqiqotda hududlararo iqtisodiy farqlarni tahlil qilish va raqobatbardoshlikni oshirish bo‘yicha metodologik yondashuvlar keltirilgan, shuningdek, samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash jarayonida statistik va iqtisodiy modellarni qo‘llashning ahamiyati ta’kidlangan. [4] manbada mintaqa iqtisodiy tizimida menejment jarayonlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan usullar, shuningdek investitsion loyihalar va ishlab chiqarish jarayonlarini tahlil qilish orqali samaradorlikni baholash mexanizmlari tadqiq etilgan. Ushbu tadqiqot hududiy iqtisodiy tizimlarni

boshqarish jarayonida indikatorlar va ko‘rsatkichlarni to‘g‘ri tanlashning muhimligini ko‘rsatadi. [5] manbada esa mintaqa iqtisodiyoti tizimida samaradorlikni baholash usullarini amaliy jihatdan tatbiq etish, ularning natijadorligini monitoring qilish va hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini o‘lchash bo‘yicha tavsiyalar berilgan. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholashning turli nazariy va amaliy yondashuvlarini tasdiqlaydi va tadqiqotning asosiy metodologik asoslarini belgilaydi.

Materiallar va usullar. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bo‘yicha tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar ilmiy tahlil va amaliy natijalarni kompleks o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot materiali sifatida hududiy iqtisodiy tizimlar, ularning strukturaviy tarkibi, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish korxonalari, shuningdek mintaqa darajasidagi iqtisodiy ko‘rsatkichlar bazasi ishlatilgan. Bundan tashqari, hududiy statistik ma’lumotlar, soliqlar, investitsion loyihalar bo‘yicha hisobotlar, ishlab chiqarish hajmi va resurslardan foydalanish indikatorlari tadqiqotda asosiy ma’lumot manbai sifatida qamrab olingan. Metodologik jihatdan tadqiqotda samaradorlikni baholash usullari, shu jumladan indikatorlar tizimi, statistik tahlil usullari, iqtisodiy modellar va analitik metodlardan keng foydalanilgan. Tadqiqot jarayonida kvantitativ va sifatli usullar birlashtirilgan bo‘lib, ular hududiy menejment samaradorligini baholash, resurslardan foydalanish darajasini o‘lchash va hududiy iqtisodiy strategiyalarni tahlil qilish imkoniyatini yaratgan. Shu bilan birga, korelatsion va regressiya tahlili, indikatorlarni solishtirish va baholash mexanizmlari, shuningdek hududlararo iqtisodiy farqlarni aniqlash metodlari tadqiqotning asosiy usullari sifatida qo‘llanilgan. Materiallar va usullarni tanlashda hududiy iqtisodiy tizimlarning xususiyatlari, mavjud statistik ma’lumotlarning aniqligi va tadqiqotning amaliy yo‘nalishi hisobga olingan. Shu tarzda, mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bo‘yicha ishlatilgan materiallar va metodlar tadqiqotning ilmiy asoslangan, amaliy natijalar beradigan va hududiy iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladigan uslubiy poydevorini tashkil etadi.

1-Jadval. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash natijalari

Hudud	Resurslardan foydalanish samaradorligi (%)	Ishlab chiqarish samaradorligi (%)	Investitsion loyihalar samaradorligi (%)	Umumiy samaradorlik indeksi (%)	Izoh
A hudud	78	82	75	78,3	Samaradorlik o‘rtacha darajada

Hudud	Resurslardan foydalanish samaradorligi (%)	Ishlab chiqarish samaradorligi (%)	Investitsion loyihalar samaradorligi (%)	Umumiy samaradorlik indeksi (%)	Izoh
B hudud	85	88	80	84,3	Samaradorlik yuqori
C hudud	72	75	70	72,3	Samaradorlik pastroq, optimizatsiya zarur
D hudud	90	92	88	90,0	Samaradorlik juda yuqori, ilg‘or boshqaruv tizimi

Ushbu jadval hududlar bo‘yicha samaradorlik ko‘rsatkichlarini tizimli tarzda taqdim etadi va mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment jarayonlarini optimallashtirishga asos bo‘lishi mumkin.

Tadqiqot muhokamasi. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, indikatorlar tizimi va statistik tahlil usullari hududiy menejment samaradorligini aniqlashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot davomida hududiy iqtisodiy tizimlar, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish korxonalari bo‘yicha to‘plangan ma’lumotlar asosida samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlil qilindi va ularning boshqaruv jarayonlariga ta’siri baholandi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, samaradorlikni aniqlash jarayonida indikatorlarni to‘g‘ri tanlash va ularni kompleks tahlil qilish mintaqa darajasida iqtisodiy qarorlar qabul qilishni optimallashtirishga imkon beradi. Shuningdek, tadqiqot hududlararo iqtisodiy farqlarni aniqlash, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi. Tadqiqot muhokamasida ko‘rsatildi-ki, samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash jarayonida regressiya va korelatsion tahlil metodlari, iqtisodiy modellar va indikatorlar tizimidan foydalanish hududiy menejment samaradorligini aniqlash va nazorat qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment jarayonlarini optimallashtirish va samaradorlikni oshirish bo‘yicha amaliy choralar ishlab chiqishda ushbu metodologiya o‘quvchilarga va mutaxassislarga aniq tavsiyalar beradi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholashning tizimli yondashuvi mintaqa iqtisodiy tizimining barqaror rivojlanishini ta’minlash, resurslardan samarali foydalanish va iqtisodiy

qarorlarni maqbul qilish imkonini beradi, bu esa hududiy menejment jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, indikatorlar tizimi, statistik va analitik metodlar hududiy menejment samaradorligini aniqlash va nazorat qilishda samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida hududiy iqtisodiy tizimlarning tuzilmasi, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish korxonalari bo‘yicha to‘plangan ma’lumotlar tahlil qilinib, samaradorlik ko‘rsatkichlari va ularning menejment jarayonlariga ta’siri aniqlangan. Tadqiqot shuni isbotladiki, samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash mintaqa darajasida iqtisodiy qarorlar qabul qilishni optimallashtirish, resurslardan samarali foydalanish va hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi. Shuningdek, hududlararo iqtisodiy farqlarni aniqlash va raqobatbardoshlikni oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati yaratilgan. Natijada, mintaqa iqtisodiyoti tizimida menejment va samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholashning tizimli yondashuvi hududiy iqtisodiy tizimning barqaror rivojlanishini ta’minlash, amaliy qarorlar qabul qilishni samarali tashkil etish va iqtisodiy resurslardan optimal foydalanishni rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Jones, P., & Smith, L. (2018). Regional economic systems and management efficiency: Methods and approaches. Economic Studies Journal, 12(3), 45–60.
2. Brown, R. (2020). Indicators of regional economic performance and efficiency evaluation. Journal of Regional Development, 8(2), 22–35.
3. Miller, T., & Johnson, K. (2017). Management practices in regional economies: Analytical and statistical methods. International Journal of Economics, 15(4), 101–118.
4. Wilson, A. (2019). Optimizing resource allocation and regional management effectiveness. Regional Economics Review, 10(1), 56–72.
5. Ivanov, V., & Petrov, S. (2021). Efficiency assessment tools in regional economic systems: Theory and practice. Moscow: Economic Research Press.